

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Interesujące badania dotyczące czytelnictwa w dobie mediów społecznościowych zaprezentowała Weronika Kortas w książce *Miejsca czytelnictwa na Facebooku. Perspektywa użytkowników* (Kortas, 2023). Ich głównym celem było sprawdzenie, czy istnieje przepis na „idealne miejsce czytelnictwa” na Facebooku, a także, czy w jego stworzeniu może pomóc badanie docelowych użytkowników oraz analiza użyteczności takich miejsc. Dwa pierwsze rozdziały publikacji, zawierają rozważania teoretyczno-metodyczne, natomiast w rozdziale trzecim i czwartym, autorka przedstawiła badania własne. Analizie zostało poddanych dziesięć wybranych stron czytelnictwa oraz 18 stron wojewódzkich bibliotek publicznych. Strony zostały ocenione pod kątem stopnia ich użyteczności dla odbiorcy końcowego przy zastosowaniu różnorodnych metod badawczych. Badanie pokazało m.in., że „...członkowie społeczności oczekują od miejsc książkowych spokojnej i przyjaznej atmosfery, tolerancji i otwartości na różne gusta i pasje. Poza tym szukają forum do podejmowania kulturalnej dyskusji oraz źródła informacji o książkach (publikowanych bezpośrednio lub jako odpowiedź na zadane pytanie) i wydarzeniach z nimi związanych (spotkania autorskie, premiery itd.)” (s. 251). Z innych właściwości

idealnego miejsca czytelniczego wymienić można dialog z użytkownikami, unikanie nadmiaru informacji czy też wykorzystanie wszystkich funkcji strony.

Publikacja autorstwa Artura Jazdona „*W bezpiecznym żyjesz kraju*”. *Polskie książki, prasa i biblioteki Poznania lat Wielkiej Wojny* (Jazdon, 2023) jest próbą wypełnienia luki w dotychczasowej literaturze na temat rynku książki, prasy i bibliotek w niedotkniętym bezpośrednio działaniem wojennymi Poznaniu w latach 1914-1918. Przed wybuchem I wojny światowej Poznań rozwijał się intensywnie pod względem przestrzennym, demograficznym, urbanistycznym, a w liczącym 160 tysięcy mieszkańców mieście około dwie trzecie stanowili Polacy. Książkę rozpoczyna przedstawienie obrazu Poznania w przededniu i w latach wojny. W następnych rozdziałach scharakteryzowano polskich edytorów, prasę, drukarstwo. Przedstawiono także zagadnienie cenzury oraz polskie bibliotekarstwo i czytelnictwo. Analizowano, w jaki sposób wydawcy książek i wydawnictw prasowych, księgarze, bibliotekarze realizowali przypisywane im zadania natury narodowej, społecznej i oświatowej. Z ustaleń autora wynika m.in., że działalność wydawnicza została w omawianym okresie ograniczona w niewielkim zakresie. Na podobnym poziomie, co przed wojną, utrzymali swoje funkcjonowanie wydawcy gazet i czasopism, spełniając funkcje bieżącego i szybkiego informowania. Na księgarstwie odbiło się negatywnie spowodowane wojną ograniczenie kontaktów z innymi ośrodkami wydawniczymi poza Poznaniem, zaś polskie biblioteki i czytelnictwo zostały najbardziej dotknięte wojennymi ograniczeniami.

Oparta na szerokich badaniach monografia Magdaleny Komorowskiej *Piotrkowczykowie. Z dziejów drukarstwa krakowskiego przelomu XVI i XVII wieku* (Komorowska, 2023) poświęcona została rodzinie Piotrkowczyków, jednej z kilku rodzin w Krakowie w XVI i XVII w., które przez więcej niż dwa pokolenia zajmowały się drukarstwem. W książce, aby pokazać osiągnięcia Piotrkowczyków jako typografów, „...przyjęto perspektywę rzadko dotychczas stosowaną w refleksji nad dziejami druku w dawnej Rzeczypospolitej, czyli punkt widzenia drukarza jako przedsiębiorcy i rzemieślnika. W centrum uwagi znalazła się więc drukarnia, a zadawane pytania dotyczyły warunków prowadzenia działalności drukarskiej, jej opłacalności, udziału określonych grup publikacji w całościowej produkcji oraz relacji między wyposażeniem warsztatu a szeroko rozumianą edytorską konwencją” (s. 239-240). Książkę rozpoczyna zarys historii drukarstwa krakowskiego do połowy XVII w. W kolejnych rozdziałach przedstawiono sylwetki przedstawicieli rodziny Piotrkowczyków, szczegółową analizę produkcji drukarskiej, charakterystykę zasobu typograficznego. Badania autorki ukazują także kontekst działalności Piotrkowczyków, a mianowicie okres potrydencki, charakteryzujący się rozwojem

pisarstwa religijnego i dużym zapotrzebowaniem na teksty religijne w języku polskim.

W starannie wydanej przez wydawnictwo Karakter, przy współpracy z katowicką Akademią Sztuk Pięknych książce *Wy-twórcy książek. Historia społeczności wydawniczej w czasach PRL-u* (Mrowczyk, red. 2023) ukazano działalność projektową, typograficzną i ilustracyjną wybranych wydawnictw z okresu PRL-u na tle ich historii i osiągnięć. Prezentacja 17 wydawnictw autorstwa badaczy ruchu wydawniczego, ekspertów, bibliofilów została uzupełniona w kilku przypadkach wywiadami z osobami związanymi z poszczególnymi wydawnictwami, odpowiadającymi za ich stronę graficzną. Wśród przedstawionych oficyn znalazły się m.in. Wydawnictwo Ossolineum (Marta Pękalska), Instytut Wydawniczy „Nasza Księgarnia” (Elżbieta Jamróz-Stolarska), Spółdzielnia Wydawnicza „Czytelnik” (Jacek Mrowczyk), Państwowy Instytut Wydawniczy (Katarzyna Wójcik), Państwowe Wydawnictwo Naukowe (Piotr Dobrołęcki), Wydawnictwo Literackie (Jan Strzałka). Integralną część publikacji stanowią liczne reprodukcje okładek, stron rozkładowych omawianych książek czy serii wydawniczych.

Zbiór artykułów zatytułowany *Polonijna Biblioteka Cyfrowa. Zachować i promować polskie dziedzictwo narodowe* (Kuźmina, red. 2023) stanowi pokłosie konferencji, która odbyła się w Warszawie w 2022 r., związanej z obchodami dziesięciolecia powstania Polonijnej Biblioteki Cyfrowej. Ideę i osiągnięcia Biblioteki przedstawił we wstępie jej kustosz i założyciel, Dariusz Kuźmina. Misją Polonijnej Biblioteki Cyfrowej jest zabezpieczenie oraz udostępnienie poloników posiadanych przez różnego typu organizacje i instytucje polskie i polonijne funkcjonujące na obczyźnie, także znajdujących się w zbiorach prywatnych. Tom otwiera analiza ewolucji pojęcia dziedzictwo kulturowe autorstwa Anny Kamler. Wśród 20 pozostałych tekstów znalazły się m.in.: opis polskich zbiorów w Gruzji (Maria Filina), charakterystyka *Kuriera Ateńskiego*, polskiej gazety wydawanej w Grecji w latach 1988-2010 (Anna Maria Leonhard), prezentacja Biblioteki Cyfrowej Francja – Polska (Elisabeth Walle). Niektóre z artykułów prezentują badania odwołujące się do zasobów Polonijnej Biblioteki Cyfrowej, np. *Katyń w prasie Polonii Brazylijskiej* Roberta Brzóska czy *Obraz życia polskich żołnierzy Samodzielnej Brygady Strzelców Karpackich na podstawie „Gazetki Obozowej”* Piotra Fałata.

Agneszka Adamiec, autorka publikacji *Model oceny akademickich repozytoriów instytucjonalnych w Polsce w kontekście otwartej nauki* (Adamiec, 2023), skoncentrowała swoje badania na jednej z popularniejszych platform otwartej wymiany wiedzy – repozytorium, a ściślej, repozytorium instytucjonalnym (akademickim). W rozdziale pierwszym przedstawiono działania instytucji i organizacji europejskich w obszarze wykorzystania

repozytoriów do otwartego udostępniania, rozdział drugi poświęcony został ruchowi otwartej nauki i rozwojowi akademickich repozytoriów w Polsce. Kolejne rozdziały prezentują badania własne autorki: charakterystykę autorskiego modelu oceny polskich repozytoriów, opis badania i oceny polskich akademickich repozytoriów instytucjonalnych. Przeprowadzone badania pozwoliły na stwierdzenie, że „...dotychczas powstałe akademickie repozytoria instytucjonalne charakteryzują się niskim stopniem otwartości i widoczności swoich zasobów, na co wpływa stosunkowo niski poziom otwartości publikacji zamieszczonych w repozytoriach, rozumiany jako prawa do korzystania z ich treści, niewystarczająca ilość metadanych opisujących publikacje, słabo czytelne maszynowo i przestarzałe formaty ich zapisu (co utrudnia wyszukiwanie informacji przez użytkowników oraz wymianę informacji między systemami), rozproszenie działalności na rzecz otwartej nauki oraz niespójna polityka otwartości nauki na szczeblach centralnym i instytucjonalnym” (s. 175).

Praca zbiorowa *Tygodnik studencki ITD. Refleksje historyczne* (Rogowski, red. 2023) przedstawia szczególne zjawisko wydawnicze – czasopismo „itd” ukazujące się w latach 1960-1990. W artykułach autorzy opisali okoliczności powstania i pierwsze lata funkcjonowania pisma (Magdalena Żmijkowska), zastanawiali się na jego typologią (Tomasz Mielczarek), ukazywali rolę „itd” i ruchu studenckiego w kształtowaniu klimatu politycznego w latach 70. i 80. XX w. (Jacek Raciborski). Problematykę kultury studenckiej na łamach tygodnika scharakteryzowała Magdalena Żmijkowska. Dwa teksty autorstwa Sławomira Rogowskiego poświęcone zostały ważnemu w piśmie i uprawianemu w nowatorski sposób gatunkowi, jakim był wywiad. Spojrzenie z dzisiejszej perspektywy na osiągnięcia warsztatowe, graficzne, dziennikarskie, szczególnie w drugim okresie działalności pisma tak zrekapitulował w swoim artykule Jacek Wasilewski: „ITD pozostanie z dzisiejszej perspektywy wyjątkową instytucją tożsamościową, obok takich zjawisk jak STS, FAMA czy strajki i demonstracje na uczelniach. Ogrom nakładu pokazuje, że studenckość była aspiracyjna także dla absolwentów” (s. 62). Tom uzupełnia zapis dyskusji i wystąpienia na konferencji poświęconej jubileuszowi 60-lecia powstania czasopisma.

Jedną z inspiracji powstania monografii poświęconej „National Geographic”, zatytułowanej *National Geographic. Globalna marka multimedialna i misja ochrony przyrody* (Sajna-Kunowsky, 2023) było, dla jej autora, zainteresowanie czasopismem od czasu pojawienia się na rynku polskim w 1999 r., kiedy to został on jego wiernym czytelnikiem. W rozdziale pierwszym zostały omówione funkcje mediów i komunikowania w przekazywaniu wiedzy naukowej począwszy od najstarszych „czasopism uczonych” z XVII w. W rozdziale drugim autor zarysował historię „Na-

tional Geographic”, od XIX-wiecznego czasopisma naukowego założonego przez National Geographic Society do globalnej marki medialnej (miesięcznik, lokalne wersje językowe, telewizja, inicjatywy internetowe, media społecznościowe działające pod marką NetGeo). W rozdziale trzecim przedstawione zostały wyniki analizy zawartości czasopisma z lat 2001-2021, skupiającej się na tematach okładkowych, stanowiących główną problematykę poszczególnych numerów. Z analizy wyłania się duża różnorodność tematyczna pisma. Najczęściej podejmowane były tematy historyczne czy też problemy współczesnej cywilizacji. Wyraźnie zarysowuje się także tematyka związana z misją wydawcy magazynu – National Geographic Society, mianowicie szeroko pojęta ochrona planety.

Publikacja *Książka w kalejdoskopie. 77-lecie Publicznej Szkoły Podstawowej nr 3 im. Powstańców Śląskich w Prudniku* (Kunka, red. 2022) stanowi kontynuację i uzupełnienie książki o tym samym tytule wydanej z okazji 70-lecia szkoły. Obok fragmentów poświęconych historii szkoły, wydarzeniom szkolnym z lat 2016-2021 i ich prezentacji w lokalnych mediach, wspomnieniom absolwentów, została opisana szeroka działalność w zakresie form i metod pracy z czytelnikiem. W rozdziale „Tematyczny kalendarz imprez czytelniczych” przedstawiona została imponująca liczba wydarzeń, pomysłów, projektów, zrealizowanych przez bibliotekarza szkolnego, Grażynę Kunkę, wraz z zaproszonymi do współpracy innymi nauczycielami, uczniami, rodzicami, zaprzyjaźnionymi gośćmi bibliotecznymi.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Adamiec, Agnieszka (2023). *Model oceny akademickich repozytoriów instytucjonalnych w Polsce w kontekście otwartej nauki*. Warszawa: Wydaw. SGGW, 280 s., il. ISBN 978-83-8237-158-1.
- Jazdon, Artur (2023). *„W bezpiecznym żyjesz kraju”. Polskie książki, prasa i biblioteki Poznania lat Wielkiej Wojny*. Poznań: Wydaw. Miejskie Poznań, 442 s, il. ISBN 978-83-7768-356-9.
- Komorowska, Magdalena (2023). *Piotrkowczykowie. Z dziejów drukarstwa krakowskiego przelomu XVI i XVII wieku*. Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, 382 s, il. ISBN 978-83-233-5225-9.
- Kortas, Weronika (2023). *Miejsca czytelnicze na Facebooku. Perspektywa użytkowników*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 303 s., il. ISBN 978-83-231-5199-9.
- Kunka, Grażyna, red. (2022). *Biblioteka w kalejdoskopie. [Cz. 2] 77-lecie Szkoły Podstawowej nr 3 im. Powstańców Śląskich w Prudniku*. Prudnik: Grażyna Kunka, 447 s., il. ISBN 978-83-964747-0-4.
- Kuźmina, Dariusz, red. (2023). *Polonijna Biblioteka Cyfrowa. Zachować i promować polskie dziedzictwo narodowe*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 294 s., il. Seria Historyczna; 13. ISBN 978-83-65741-96-7.

- Mrowczyk, Jacek, red. (2023). *Wy-twórcy książek. Historia społeczności wydawniczej w czasach PRL-u*. Kraków: Wyd. Karakter, 381 s., il. ISBN 978-83-67016-2.
- Rogowski, Sławomir (2023). *Tygodnik studencki ITD. Refleksje historyczne*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 261, [27] s, il. ISBN 978-83-67723-06-0.
- Sajna-Kunowsky, Radosław (2023). *National Geographic. Globalna marka multimedialna i misja ochrony planety*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 125 s., il. ISBN 978-83-8018-596-8.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 19.02.2024 r.